

ГАБРИЕЛА СИМОНОВА

ЕРЕТИЧКИТЕ УЧЕЊА ВО ВИЗАНТИЈА (IV-V ВЕК)

Зборот - ерес потекнува од грчкиот збор αἵρεσις што значи 1. одземање, приграбување 2. избор 3. избрано начело, одлука, мислење¹; или избран филозофски и верски правец (Нов Завет). Во лексиконите, најчесто под овој збор се дава објаснение дека се работи за верско учење, спротивно на верските догми т.е. кривоверство; а еретици се приврзаници на ерес или верски отпадници што не се согласуваат со официјалното учење на христијанската црква.²

Во историографијата честопати се правеле обиди да се објаснат кои биле причините за појавата на еретичките учења. Така Д. Ангелов смета дека, тоа се должи на разновидната содржина на Библијата, која давала можност и била искористувана за различни, честопати противречни толкувања, погледи и сфаќања; кои прераснувале во конфликти меѓу духовенството. На тој начин, се родила и претставата за ерес, т.е. за учење коешто не е во согласност со востановените догми. А истовремено во ѓд на тој духовен вриеж растела и омразата кон “инакумислениците”.³

Но, освен тоа, еретичките учења се јавувале и како резултат на различни мотиви и стремежи за постигнување на одредени конкретни цели, како на пример, стремеж за првенство, раководна улога, решавачки глас, доминација итн. Во христијанскиот живот на Византиската Империја тие стремежи се видливи во лицето на патријарсите и вишите духовници од Константинопол, Александрија и Антиохија, кои вpletени во борбата за вистинската вера се стремеле да надвлaдеат еден над друг и да ги утврдат своите позиции за сметка на својот противник. Односно во името на принципи и возвишени идеи да се заштитиуваат тесно ограничени интереси и да се остваруваат себични цели. Во прилог на тоа говори и фактот што

¹ Grčko – hrvatski rječnik, priredio Stjepan Senc, Zagreb 1910, 21; Grčko – hrvatski ili srpski rječnik, priredili O. Gorski – N. Majnarić, Zagreb 1983, 11.

² Микуновиќ Љ., Современ лексикон на странски зборови и изрази, прев. од српскохрватски Благоески Б., Штип 1997, 210;

³ Ангелов Д., Византија: духовна култура, Ст. Загора 1994, 47.

овие учења потекнале токму од лица, коишто произлегуваат од Црквата, добро упатени во Библијата и длабоко навлезени во црковното учење.

Д. Ангелов, меѓудругото ја акцентира и етничката шареноликост, како благопријатна почва за појава на верски размислења, кои биле прогласувани за ереси. “Таа е особено карактеристична”- вели тој- “за источните провинции на Римската империја со различни по јазик и култура народности и племиња со различно минато. И не е случајно што тука никнале и нашле услови за разпространување најмногу отстапувања од канонското христијанство. Тоа наведува на мислата дека, некои ереси биле израз на стремежот да се потцрта етничката идентичност”.⁴

Постоеле голем број на еретички учења, разновидни по својата содржина во Римската империја, а потоа и во Византиската империја. Во зависност од тоа кога настанале тие можат да се поделат на еретички учења кои се појавиле во I, II и III век, односно кога христијанството сè уште не било прогласено за државна религија, а кои главно биле под влијание на јудаизмот⁵ и популарниот гностицизам⁶; и еретички учења кои се појавиле по прогласувањето на христијанството за државна религија, од IV век па натаму.

Поделбата на еретичките учења може да се изврши и врз основа на тоа кои прешања тие ги засегаат од христијанството, па така постојат еретички учења кои се занимавале со суштината на Св. Троица, со природите на Исус Христос и т.н. дуалистички ереси кои расправале за потеклото на доброто и злото и за вечната борба на овие две сили.

Во овој труд главното внимание ќе го посветиме на еретичките учења од IV и V век во Византија, кои расправале за суштината на Св. Троица и за природите на Исус Христос. Поточно ќе бидат разгледани следниве ереси: *аријансџвојџо*, *македонијансџвојџо*, *несџоријансџвојџо* и *монофизисџизмојџо*.

Аријанскојџо еретичко учење и покрај тоа што било сврзано со името на александрискиот презвитер Ариј, тој не бил негов

⁴ Исто, 53.

⁵ Приврзаниците на јудаизмот учеле дека Мојсиевиот закон бил задолжителен за сите христијани и дека Христос бил обичен човек, одрекувајќи ја Неговата божественост. Исто така тие тврделе дека Тој како човек не се родил по натприроден пат и дека бил последниот и најголем пророк, Кој не бил ниту вистински Божји Син, ниту Бог. Сп. Поповић Ј., Општа црквена историја књ. 1, Срем. Карловци 1912, 323, 324.

⁶ Гностицизмот претставувал еден вид на мешавина од христијанските елементи со религиозно-филозофските елементи од паганско и јудејско потекло. Сп. Косев Т- Бакалов Г., Введение в христианството, София 1992, 78.

родоначалник. Сосема случајно го дал името на ова учење, кое се родило во Антиохија, околу III век, а било застапувано од маченикот Лукијан и дури и уште порано од епископот Павел Самосатски. Ариј бил член на формираниот кружок во IV век, од наследници на Лукијан. При еден спор со својот епископ Александар Александриски, Ариј станал само изразител на новото учење и со тоа за навек го сврзал своето име со него. Никогаш не бил тој водач на аријанството.⁷

Ариј поаѓајќи од монотеистички сфаќања, одбивал да ја прифати еднаквоста на Отецот и Синот, сметајќи дека синот стои на пониско рамниште во однос на Отецот по духовна сила, а по вечност бил подоцнежен од Него и со тоа не го признал Христа за Бог⁸. Ариј тврдел дека Бог е самозатворена монада.⁹ Само тој е вечен, беспочетен, неизменет, а сè друго кое постои по суштина е туѓо на Бога. Тоа што го разликува Бога од сите други суштества е неговата беспочетност или нероденост. Логосот има почеток на своето битие; не произлегол од суштината на Отецот, а бил создаден од ништо по волја на Отецот; Тој е првата Божја творба. Бог го создал, за да го создаде преку него светот, тој е посредник при создавањето на светот и истовремено е дел од создадениот свет. Тој е дело, совршена Божја творба, но не и творец; како творба Логосот не е неизменлив. Ариј бил туѓ на тројството на Бога. За него постоел само еден едноличен Бог. Синот и Св. Дух се само виши сили и првородени творби, неопходни посредници при создавањето на светот.¹⁰

Бидејќи, Ариј за првпат отворено почнал да го распространува своето учење во време кога Св. Александар Александриски ја завземал патријаршиската столица во Александрија, на него и му се паднала ждрепката прв да поведе борба против новопојавената ерес. Затоа Александар Александриски во 318 год. свикал местен собор во Александрија, на кој го осудил Ариј и неговите приврзаници. Кон ова

⁷ Коев Т.,- Бакалов Г., Въведение в християнството, 84.; Коев Т.,- Киров Д., Кратка богословска енциклопедия, София 1993, 39.

⁸ Извори за българска история II - Латински извори българска история I, София 1958, 381; сп. и: Острогорски Г., Историја на Византија, Скопје 1992, 66.

⁹ Монада е религиозно-философски поим, кој означува единица, едно, принцип, првооснова на битието. Сп. Коев Т.,- Бакалов Г., Въведение в християнството, 204

¹⁰ ИБИ II-ЛИБИ I, 381; Одабрана документа Васељенских сабора, превод и коментар Р. В. Поповић, Београд 1993, 8; Сп. и: Коев Т., Бакалов Г., Въведение 85, 86; Мутафчиев П., Лекции по история на Византија, София 1995, 69.

решение се приклучил и местниот собор во Антиохија кој бил свикан во почетокот на 325 година.¹¹

Против аријанството, а во одбрана на православието истапиле Атанасиј Велики, Василиј Велики, Григориј Богослов и др.¹²

Поради бранувањата кои ги предизвикало аријанството во црковните кругови, а и поради сè поголемиот број на придобиеени приврзаници, императорот Константин I решил да свика Вселенски собор.

Во 325 година во Никеја бил свикан Првиот Вселенски собор, на кој зеле учество околу 318 епископи. На овој Собор се поставило прашањето за синот Божји т.е. дали Синот Божји е вистински Бог, единосуштен на Бога Отца или е творба кој го завзема првото место меѓу творбите, како што тврдел Ариј.¹³ На овој собор ариевата наука била осудена и прогласена за еретичка, а било усвоено дека Синот е единосуштен на Отецот и така била формулирана догмата, која со дополнувањата од Вториот Вселенски собор (381г.) го чини символот на верата на Христијанската црква.¹⁴

Со осудата на Никејскиот собор, аријанството уште не било совладано. Царот, кој во почетокот ја потценил силата на спротивната страна, ја променил тактиката и издејствувал Ариј повторно да биде примен во црковната заедница. Со тоа, тој пак дошол во судир со православниот клер, пред сè со Атанасиј Велики, кој од 328 година, ја завземал александриската епископска столица. Верскиот проблем ја заострил неслогата меѓу Константиновите синови и воедно го продлабочил јазот меѓу источната и западната половина на Царството. Констанциј кој управувал со источниот дел бил аријанин; рано загинатиот Константин (ум. 340 г.) и младиот Констанс, кои владееле со Запад, биле приврзаници на никејското учење. Соборот свикан во 343 г. во Сердика, на границата на двата дела на Царството, не донел помирување. Но, надмоќноста на помладиот брат, кој бил господар на целиот Запад, го принудила Констанциј да попусти и да ги врати истераните православни епископи. По тоа аријанството политички победено, се поделило на два табора: семиаријани (полуаријани) кои навистина не ја признале “единосушноста”, но сепак ја признале “подобносушноста” на Отецот и Синот, додека радикалната струја на чело со Евномиј и натаму

¹¹ Цоневски К. Илия, Патрология: живот, съчинения и учение на църковните отци, учители и писатели, София 1986, 203.

¹² Исто, 203-204, 244, 265-266.

¹³ Коев Т., Бакалов Г., Въведение, 86.

¹⁴ Одабрана документа Васељенских сабора, 8-9; Острогорски Г., Историја на Византија, 66.; Коев Т.,-Бакалов Г., Въведение, 90; Бакалов Г., Христијанството, История на религиите, София 1999, 218; Успенски Ф., Историја Византијског царства, т. 1, Београд 2000, 84, 85.

цврсто ја држела аријанската наука. Ситуацијата значително се променила кога во 350г. Констанс загинал во борбата со узурпаторот Магно Магненциј, а следната година, Констанциј го совладал узурпаторот во битката кај Мурса (Осиек). Констанциевата победа воедно означувала и триумф на аријанството. На соборите во Сирмиум и Риминиј, одржани во 359 г. аријанството било прогласено за државна вера.¹⁵

Во периодот кога аријанството преовладувало, започнало покрстувањето на Готите, така што тие и останатите германски племиња како што дознаваме од изворите, го примиле христијанството во неговата аријанска форма.¹⁶

По Валенсовата смрт во 378 г., аријанството го доживеало својот крах, имено Валенс бил последниот император кој го поддржувал аријанството¹⁷.

Православието ја постигнало својата конечна победа во борбата против аријанството на Вториот Вселенски собор во 381г. во Константинопол, а во време владеењето на Теодосиј I (378-395), со едиктот од 392 г. православното христијанство било прогласено за единствено допуштена државна вера, додека сите други вери биле ставени надвор од законот.¹⁸

Како продолжение на аријанството се појавило едно ново еретичко учење кое било наречено, *македонијанство*.

Во време кога константинополски патријарх бил Македониј (342/3- 360), се појавиле на црковната сцена т.н. духовборци или пневматомахи (пневма-дух и махи-борба, спор), кои всушност биле крајни аријани. Како што ја одрекувале еднаквоста на Синот со Отецот, тие не можеле ни оддалеку да прифатат дека и Св. Дух е еднаков со Отца. Не е познато како духовборците се сврзале со Македониј и како понатаму во историјата влегле како македонијани. Инаку, на еден Собор во 360 г. во Константинопол, кој се занимавал со догматски прашања, Македониј бил симнат од катедрата и бил испратен на заточение. Во богослужбата на Православната Недела името на Македониј било впишано како водач на таа ерес. Но, точни историски основи не биле зачувани. Духовборците сметале дека Синот Божји е подобен на Отца, но Св. Дух е творение, творба. Со други зборови, во суштина македонијанството е продолжение на

¹⁵ Острогорски Г., Историја на Византија, 67, 68.

¹⁶ ИБИ П-ЛИБИ I, 219, 347-348; Сп. и: Острогорски Г., Историја на Византија, 68; Зечевић Н., Византија и Готи на Балкану у IV и V веку, Београд 2002, 73-79.

¹⁷ За Валенсовата приврзаност кон аријанската вероисповест, види: ИБИ П-ЛИБИ I, 111, 211, 213, 348.

¹⁸ Исто, 73; Бакалов Г., Христијанството, Историја на религиите, 220.

аријанството. Разликата е во тоа што аријаните ја одрекувале божественоста на второто лице на Св. Троица, а македонијаните-боженственоста на третото лице - Св. Дух. И уште една разлика аријаните ѝ нанеле потежок пораз на Црквата, отколку македонијаните. Но, и едните и другите го одрекувале тројството на Бога, кое што е основа на верата и без кое христијанството е незамисливо.¹⁹

На Вториот Вселенски собор кој бил свикан од императорот Теодосиј I, во 381 г. во Константинопол, бил потврден и дополнет символот на верата, а биле осудени сите дотогаш појавени еретички учења. Во символот на верата, меѓудругото, се вели дека Св. Дух произлегува од Отца, кому му се поклонуваме и го славиме еднакво со Отца и Сина.²⁰

Бидејќи во борбата против аријанството е востановена догмата за совршеноста на божјата природа на Синот и Неговата единосусност со Отецот, сега се поставило прашањето за односот на божественото и човечкото кај Христос. По однос на ова прашање се оформиле две спротивни гледишта, на антиохиската и на александриската богословска школа.

Според антиохиската богословска школа, во Христос една покрај друга постоеле две одвоени природи: божественото се отелотворило во Христос, човекот е роден од Марија, па според тоа Марија не можела да се нарекува Богородица, туку само Христородица.²¹

Ова учење, било застапувано од ревностниот претставник на антиохиската школа, Несториј, по кого и го добило името *несџиоријансџиво*. Несториј бил роден во 381 г. во Германикеја, Сирија. Бил даровит антиохиски презвитер и одличен оратор. Против своја волја во 428 г. бил избран за константинополски патријарх и тогаш почнал да ја шири антиохиската наука.²²

Несториј велел дека е сосема нешто друго Бог Син, а сосема нешто друго човек Христос, тие двајца се споени само во единство на односот, во морално единство, релативно единство; меѓу нив постоел само интимен контакт т.е. допир, морална врска, еден вид на вселување на Бог во човекот. И заради тоа, велел тој понатаму, Марија не смее да се нарекува Богородица (*Θεοτόκος*), бидејќи таа

¹⁹ Одабрана документа Васељенских сабора, 12; Коев Т.,- Бакалов Г., Вџвведение, 93, 94.

²⁰ Коев Т.,- Бакалов Г., Вџвведение, 96, 97.

²¹ Острогорски Г., Историја на Византија, 79.; Коев Т., Бакалов Г., Вџвведение, 100; Бакалов Г., Христијанството, 223.

²² Поповић Ј., Опћа црквена историја књ. 1, 571.; Мутафчиев П., Лекции, 109.

родила човек и е само човекородица, но бидејќи е човек Христос, кој таа го родила би требало да и се укаже достојна чест и да се нарекува Христородица (Христотокос). Несториј на тој начин од Христа направил две лица, божественно и човечко лице меѓу кои има еден вид на непрекинат допир. Тој исто така велел дека е безумно да се тврди дека Бог го родила Дева. Не родила Дева Бог, туку храмот во кој престојува Бог.²³

Учењето на Несториј брзо се проширило и распространило и во диецезата на Александриската црква. Тоа, особено ги вознемирило египетските монаси. Несториј во лицето на александрискиот патријарх Кирил, наишол на силен противник, кој го надминал и како богослов и како политичар. Со Кирил било моќното египетско монаштво, а и Рим застанал на негова страна. Во 429 г. Кирил започнал отворена борба против учењето на Несториј, без да го споменува неговото име. Во опширното послание до монасите ги разобличувал неговите погледи и ги изнесувал христолошките вистини. Потоа и во Пасхалното послание и во посланијата кои му ги испраќал на Несториј²⁴, ја објаснувал црковната вера за Богоовоплотувањето и за божественото достоинство на Исус Христос. И покрај сето тоа, Несториј опстојувал на својот став, а имал и поткрепа од императорот Теодосиј II. Заради тоа, Кирил испратил посланија до императорот, до неговата сопруга Евдокија и до сестра му Пулхерија. Кирил напишал и 5 книги против лажното учење на Несториј.²⁵

На местен собор во Рим, во август 430 г. учењето на Несториј било прогласено за еретичко, а во октомври истата година на местен собор во Александрија било прифатено решението на римскиот собор. Но, и овојпат Несториј не се откажал од своите убедувања и цврсто опстојувал на своите ставови.²⁶

За да стави крај на спорите Теодосиј II издал наредба за свикување Вселенски собор. Соборот бил свикан во 431 г. во Ефес, со кој претседавал ефескиот епископ Мемнон. Овој собор бил отворен без да се сочекаат претставниците од Рим и Антиохија, а на предлог на Кирил учењето на Несториј било претресено на првата седница и отфрлено. Јован Антиохиски, кој не се согласил со релевантноста на одлуката на соборот, свикал од своја страна нов собор и ги отфрлил и

²³ Поповић Ј., Опћа црквена историја књ. 1, 572; Коев Т.,- Бакалов Г., Въведение, 101; Ангелов Д., Византия: духовна култура, 93; Успенски Ф., Историја византијског царства, т. 1, 155.; Мутафчиев П., Лекции, 110.

²⁴ За трите писма што му ги испратил Кирил на Несториј, види: Одабрана документа, 15-26.

²⁵ Цоневски К. И., Патрология, 226; Поповић Ј., Опћа црквена историја књ. 1, 572.

²⁶ Цоневски К. И., Патрология, 227

екскомуницирал Кирил и Мемнон, заради неправилни, незаконски и насилни постапки. Откако бил известен императорот за одлуките на двете страни, ги потврдил и двете; и отфрлањето на Несториј и отфрлањето на Кирил и Мемнон. Императорот ги ставил сите тројца во затвор за да создаде мир, но подоцна ја повлекол одлуката за Кирил и Мемнон, а го потврдил отфрлањето на Несториј и го испратил најпосле во прогонство во Египет. Несториј својот живот го завршил во 440 г.²⁷

До помирување на двете закарани страни, кои се појавиле во Ефес, дошло по препорака на императорот Теодосиј II, кое се постигнало со т. н. Антиохиска унија од 433 г., откако Јован Антиохиски признал дека учењето на Несториј е еретичко и дека обвиненијата против Кирил се совршено неосновани.²⁸

По извонредната сатисфакција што ја доживеал Кирил Александриски, а воедно и Александриската патријаршија во борбата против несторијанството, значително пораснал нејзиниот углед и таа стекнала превласт во Источната црква.

Бидејќи несторијанството било осудено, а александриската школа ја победила антиохиската, екстремните приврзаници на александриската школа, истовремено и екстремни противници на Несториј развиле свој отпор кон несторијанството во спротивна ерес.

Архимандритот Евтихиј, претставник на александриската партија во Константинопол, бил семоќен во царскиот двор. Меѓутоа, против превласта на Александрија сега се обединиле епископските столици од Константинопол и Рим. Во црковно-политички поглед Евтихиј и Диоскор биле верни следбеници на Кирил. Во догматското прашање Евтихиј, поаѓајќи од кириловата наука, отишол чекор понатаму и тврдел дека Господ Исус Христос се состоел од две природи пред соединувањето, а по соединувањето само од една- (гр. монос-еден и физис-природа, оттука и името-*монофизитизам*)²⁹. Придржувајќи се строго кон Никејскиот символ, Евтихиј прифаќал дека Синот е единосущен со Отца по Божество, но го отфрлал Неговото единосущие со нас по човечност. Како убеден приврзаник на александриското богословие, Евтихиј не го признавал Вториот Вселенски собор, во чија догматска определба е кажано дека Христос е единосущен со нас по човештво. Евтихиј, исто така учел дека човековата природа исчезнува во божествената природа на Христос, како што капка вода исчезнува во океан, дека во Христос

²⁷ Исто, 227; Поповић Ј., Опћа црквена историја књ. 1, 574, 575. Сп. и: Iłski K., Sobory w polityce religijnej Teodozjusza II, Poznań 1992, 31- 43.

²⁸ Коев Т.,- Бакалов Г., Введение, 108-109; Цоневски К. И., Патрология, 227

²⁹ Одабрана документа, 96.

има како едно лице така и една природа; бидејќи човековата природа била сосема теизирана т.е. обоготворена.³⁰

На 8 ноември 448 г. во Константинопол бил свикан местен собор, со кој претседавал архиепископот Флавијан. На овој собор бил осуден и отфрлен Евтихиј, на што тој остро протестирал, па императорот издал указ за свикување на нов собор. На 8 август 449 г. во Ефес одново бил свикан собор со кој претседавал александрискиот патријарх, Диоскор. На првото заседание соборот го оправдал Евтихиј, а го осудил константинополскиот архиепископ, Флавијан и ја утврдил за православна верата во една природа во Христа по овоплотувањето, односно го прогласил монофизитизмот за вистинска вера. Независно од тоа што императорот Теодосиј II, ги потврдил решенијата на овој собор, заради кршење на правилата, примена на груба сила и вршење на притисок врз членовите да гласаат против своја волја, тој во историјата влегол под името “Разбојнички собор”. Прв така го нарекол папата Лав I, бидејќи писмата кои ги испратил преку своите тројца делегати, а во кои го изнел своето мислење по прашањето кое било предмет на расправа, не биле прочитани, поради мешањето на Диоскор. Папата на римски собор, од своја страна, ги отфрлил решенијата на Диоскоровиот собор, решително изјаснувајќи се против монофизитизмот и истакнал во својот “Томус”, дека во личноста на Христос и по отелотворувањето треба да се разликуваат две природи, божествена и човечка. Но, потоа дошло до молскавичен пресврт. За тоа многу придонел фактот што по смртта на Теодосиј II во 450 г., императорската власт ја презел Маркијан (450-457), кој се оженил со Пулхерија, енергичната сестра на својот претходник.³¹

По претходен указ на императорот Маркијан, бил свикан Четвртиот Вселенски собор, на 8 октомври 451 г. во Халкедон. Првата задача на овој Собор била да го реши проблемот, кој настанал заради евтихиевото учење и Разбојничкиот собор од 449 г. Така на овој Собор по долги расправи и полемики била прифатена догмата за две природи во Христос “неделиви, но и неспоиви”, осудувајќи ја со тоа како несторијанската така и монофизитската наука. Соборот исто така го осудил Диоскор, кој раководел со Разбојничкиот собор, како и одлуките кои биле донесени на тој собор.

³⁰Острогорски Г., Историја на Византија, 80; Коев Т.,-Бакалов Г., Введение, 111; Поповић Ј., Општа црквена историја књ. 1, 577; Цоневски К. И., Патрология, 348; Успенски Ф., Историја византијског царства, т.1, 160; Ангелов Д., Византија: духовна култура, 93.; Мутафчиев П., Лекции, 111.

³¹ Коев Т.,-Бакалов Г., Введение, 111; Острогорски Г., Историја на Византија, 80; Успенски Ф., Историја византијског царства, т.1, 165; Поповић Ј., Општа црквена историја књ. 1, 577, 578.; Мутафчиев П., Лекции, 111, 112.

Откако било осудено монофизитството заедно со неговиот водач, Евтихиј, Синодот го дефинирал црковното учење: “во Христос, во едното божествено лице, кое со инкарнацијата низ божествената природа ја попримило и човековата, постојат и божествената и човековата природа со сите свои својства, со исклучок на гревот на човековата природа; и тоа така што се меѓусебно неразделиви и неразлични, споени, но неслиено, неизменливо и непреминливо. Но, бидејќи постојат во едно единствено божественото лице, тоа се својства на човековата природа на Синот Божји, а својствата на божествената природа на Синот Човеков, без разлики кои им се припишуваат, тоа настанува со взаемно соопштување на својствата на двете природи.”³²

Ништо помала од догматската не била ни црковно-политичката победа на Константинопол. Желбата на Новиот Рим да ја завземе водечката положба во Источната црква, дошла до израз веќе на Вториот Вселенски собор (381 г.). Во третиот канон на тој Собор било определено по римскиот папа највисок ранг во христијанската црква да има константинополскиот патријарх. Со победата над Александрија, постигната во сојуз со Рим, Константинопол за себе си ја обезбедил предноста во Источната црква. Но, сега Константинопол отишол уште понатаму, расипувајќи му ја со тоа радоста на римскиот сојузник поради заедничката победа. Имено, со 28 канон од Халкедонскиот собор, му го признал на Папата првиот почесен ранг, но во сè друго сосема биле изедначени епископите на Стариот и Новиот Рим. Со тоа било навестено ривалството меѓу овие два црковни центра, кое со време се претворило во огорчена борба.³³

И покрај тоа што, монофизитизмот бил осуден на Халкедонскиот собор и прогласен за ерес, сепак не бил постигнат очекуваниот резултат. Тој и понатаму предизвикувал немир и безредие во црковниот живот на Византиската империја. Сега не само Египет, туку и Сирија, некогашното средиште на несторијанството, се дигнала против Халкедонските догми. Така меѓу диофизитската византиска црква и монофизитските источни цркви настанала онаа спротивност, што византиската држава никогаш не успеала да ја отстрани. Монофизитизмот станал израз на стремежите на Египет и Сирија за осамостојување.³⁴

За време на кусото владеење на владата на Василиск, во 475 г. уште еднаш триумфирало монофизитството. Тој самоволно без

³² Одабрана документа, 50; Поповић Ј., Опћа црквена историја књ. 1, 579.

³³ Острогорски Г., Историја на Византија, 81.

³⁴ Исто, 81; Бакалов Г., Христијанството, 224.

свикување на црковен собор издал окружница со која ги осудил одлуките на Халкедонскиот собор и Лавовиот Томус. Меѓутоа, оваа мерка предизвикала големо огорчување кај православното население, која и го забрзала неговото паѓање. Од своја страна пак, Зенон, кој повторно дошол на престолот по паѓањето на Василиск, се обидел преку компромиси да ги измири источните монофизити и православните Византијци. Во спогодба со константинополскиот патријарх, Акакиј, тој во 482 г. го објавил т. н. Хенотикон-едикт за обединување, кој не ја бранел ни монофизитската ни диофизитската наука. Хенотиконот изрично ги признавал одредбите само на првите три Собори, а спорните прашања ги заобиколувал, избегнувајќи ги и самите изрази “две природи” или “една природа”. Меѓутоа, набрзо се покажало дека Зеноновиот Хенотикон не можел да ги задоволи ни монофизитите ни православните. Наместо две настанале три закарани страни: убедени монофизити, убедени диофизити и оние кои ја подржувале императорската политика. Папата исто така се изјаснил против Хенотиконот и фрлил анатема на константинополскиот патријарх. Тогаш, патријархот од своја страна го избришал името на папата од диптихот и така меѓу Рим и Константинопол дошло до првиот отворен прекин, кој траел повеќе од 30 години.³⁵

Кога во 491 г. Зенон умрел и кога се поставило прашањето за избор на нов император, народот ја дочекал императорката Аријадна со извиците: “Дај ѝ на државата православен император! Дај ѝ го на државата римскиот император!”.³⁶ Тоа кажувало многу јасно, колку голем оддек имале еретичките учења во византиското општество и колку многу немири можеле да предизвикаат, тие.

Изборот за нов император паднал на дворскиот чиновник, Анастасиј (491-518). Иако, Анастасиј при стапувањето на престолот, на барање на патријархот, писмено се изјаснил за православната вероисповест, сепак, тој бил решителен застапник на монофизитизмот. Во почетокот тој се држел до Зеноновиот Хенотикон, но со времето неговата политика сè повеќе добивала отворено монофизитски правец.³⁷

Од сите досега споменати еретички учења, монофизитизмот имал неспоредливо најсилно и најголемо влијание во Византиската империја. Борбата против монофизитизмот не завршила со Халкедонскиот собор, туку траела повеќе од две столетија. Ова еретичко учење влијаело подоцна и за појавата на нови ереси, како

³⁵ Исто, 86; Успенски Ф., Историја византијског царства, т.1, 235, 236.

³⁶ Острогорски Г. Историја на Византија, 87.

³⁷ Исто, 87, 88.

што е монотелитизмот, а потоа и на едно од најголемите движења во христијанската црква, иконоборството.

Овие учења, кои од Црквата биле оквалификувани за еретички (во негативен контекст) внеле многу нереди во религиозниот живот на Византиската империја од една страна, но од друга страна пак, значително придонеле за развојот на црковното учење, за прецизирање на црковните догми и за подобро уредување на црковниот живот, воопшто.